

Zondebesef erkent menselijke verantwoordelijkheid

De kunst van het sorry zeggen

Zondigheid zit de mens ingebakken, maar zijn fouten worden hem tegelijkertijd wel aangerekend. Dat is toch niet eerlijk? Volgens Theo Boer heeft de boodschap dat we schuldig zijn ook een positieve kant: het neemt je als mens serieus.

Eén van de zaken die Calvinistische christenen worden aangewreven is hun concentratie op schuld en zonde. Het leerstuk van de erfzonde behelst dat een mens nog voordat er bewuste keuzen worden gemaakt, zondig is. Het zondigen zit ons in de genen en opvoeding en socialisatie doen daar nog weer een schepje bovenop. Hoewel een mens niet-niet kan zondigen draait ze uiteindelijk wel voor die zonde op.

Dat is merkwaardig. Ben je voor iets wat je niet kunt helpen, wel verantwoordelijk? Je hoeft je toch ook niet schuldig te voelen dat je slaap nodig hebt of niet kunt ademen onder water? 'Hulpeloos maar schuldig', zo omschreef jaren geleden de uit gereformeerd vrijgemaakte hoek afkomstige Aleid Schilder de spagaat tussen enerzijds tot zondigen voorbestemd zijn, maar er anderzijds wel de volle laag voor krijgen.

Die spagaat tussen 'steeds weer falen' en 'heteigenlijkanders willen doen' is minder een christelijke specialiteit dan we denken. Ik zou het een antropologisch grondgegeven noemen. Ook buiten de kerk maken mensen zich zorgen over hun eigen onverbetelijkheid. Om die spanning de baas te worden hebben we creatieve oplossingen bedacht: 'Ik stond onder zware druk en wist niet wat ik deed', 'Anderen doen het ook', 'Alsof jij zelf zo'n lieverdje bent!', 'Iedereen rommelt toch met de belastingen?', 'Mijn vrouw is toch ook ontrouw aan mij geweest?', 'Als we het in Nederland verbieden, doen ze het in de buurlanden wel', of 'Hoe kon ik weten dat die opmerking zo verkeerd zou vallen?'

In al dit soort excuses erkennen we impliciet dat er normen zijn die we 'eigenlijk' zouden moeten houden, waarden die we 'eigenlijk' zouden moeten nastreven, al bakken we er nog zo weinig van. Hulpeloos maar schuldig dus, ook buiten de kerk. Zonder zo'n besef van een morele wet die ons doen en laten onder kri-

tiëk stelt, zonder zo'n besef dat het eigenlijk beter moet, zou het menselijk bestaan per definitie alleen maar slechter worden.

Schepje bovenop

Wat voegt het christelijk geloof daar dan aan toe? Mensen voelen zich al zo schuldig en het christendom doet daar nog een schepje bovenop? Je bent schuldig, je kunt het écht niet, ware het niet

theoloog Barth zei het zo: 'Du kannst, denn Du sollst' - als God iets van je vraagt, ben je kennelijk mans genoeg om dat gebod te gehoorzamen. Het is als de dansleraar die tegen een leerling zegt: 'Je kunt beter!' Alles beter dan dat hij zegt: 'Je zit al vanaf les één aan je plafond'.

Als iemand het woord 'schuld' niet wil horen als het gaat over de manier waarop hij met zich-

op zijn plaats om te wijzen op een bizarre inconsistentie in het Nederlandse Calvinisme. Van mensen die berucht zijn vanwege hun fixatie op schuld zou je toch verwachten dat ze een grote bereidheid hadden ontwikkeld om aan anderen hun excuses aan te bieden. 'Papa, wat is "geloven"?' vroeg mijn dochter mij ooit eens toen ze vier was. Ik had de tegenwoordigheid van geest

Het is als de dansleraar die tegen een leerling zegt: 'Je kunt beter!'

Foto CW

Het christelijke zondebesef is goed nieuws voor mensen die waarde hechten aan autonomie

dat er genade is voor boetvaardige zondaars? Die dimensie is er ook. Maar in werkelijkheid is niet alleen de boodschap van genade, maar óók de boodschap dat we schuldig zijn, goed nieuws. En niet alleen goed nieuws voor ouderwetse gelovigen, maar ook voor moderne mensen. Het christelijke zondebesef is goed nieuws voor mensen die waarde hechten aan autonomie, eigen keuzes, voor-vol-aangezien-worden. Zondebesef impliceert namelijk niet alleen de erkenning dat je fouten maakt en dat geregeld doet, maar impliceert ook een bijna 'trotse' erkenning dat je voor je handelen verantwoordelijk gesteld kunt worden. De

zelf, anderen, de wereld en God omgaat, dan kán hij kennelijk niet anders en is hij een speelbal van zaken buiten zijn wil, idealen en waarden om.

Excuses

Wie schuld belijdt, is daarmee ook strijdvaardig, want hij stelt daarmee dat hij de baas is, of zou moeten zijn, over zijn handelen. Een mens met oprecht schuldbesef heeft een hogere pet op van de eigen vrijheid dan degene die schuld wegrationaliseert. Ons morele falen blijven erkennen als schuld, hoe vaak we ook opnieuw falen, betekent dat we het nooit opgeven. In dit verband is het tenslotte

om te antwoorden: 'Geloven betekent: "sorry kunnen zeggen".' In de kerk van mijn jeugd klonk het elke zondag weer: 'Heer, het is ons opnieuw niet gelukt. We zijn in gebreke gebleven op elk van de tien geboden'. Maar wat we tegenover God erkenden, lieten we veelvuldig na om op te biechten aan degenen die onder ons falen te lijden hadden: onze ouders, onze kinderen, de burens, gemeenteleden, collega's. Ik ken volwassenen die het aantal keren dat hun ouders een oprecht 'sorry' hebben laten horen, op de vingers van één hand kunnen tellen. De schuldcultuur richting God onttaarde in een schaamtecultuur naar onze medemensen.

'Sorry' zeggen betekent: je verantwoordelijkheid over je eigen leven aanvaarden. Je niet verschuilen achter excuses of noodzaken, de ander niet en passant aanwrijven dat hij heus ook niet zonder smet is, maar ondubbelzinnig een knieval maken: 'Het spijt me. Ik heb een fout gemaakt en dat was verkeerd. Ik doe mijn best om mijn leven te beteren. Houd me aan mijn woord.' Die woorden bevrijden, net zoals een pijnlijke diagnose de eerste stap is naar een adequate behandeling.

Theo Boer

Dr. Theo Boer is Universitair Docent ethiek aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU) te Utrecht

